

kulturních jevů a inspirativně vykročit směrem ke komparativnímu uchopení problémů. Nehledá a nenachází ve vývoji obou literárních kultur pouze paralely a analogie – tranzitivní zóny bez napětí a bez dobrodružství, ale zjišťuje a trpělivě vysvětluje rovněž zpřetrhaná pouta a vztahy. Zdánlivou parcialitu vymezených problémů ve studiích jí pomáhá překonat široký časový a prostorový rámec, do něhož své výzkumy zasadila; běží o široký rámec daný v zásadě badatelčiným dvojdómým odborným školením (bohemistka a polonistka), které se v řadě statí ukázalo jako oprávněné, smysluplné a ve výsledcích hodnotné.

Libor Pavera, Opava

Neil Bermel, *Register Variation and Language Standards in Czech*, Lincom Europa, München 2000, 132 s.

Praca Neila Bermela dotyczy odmian języka czeskiego. Każdy użytkownik tego języka oraz każdy bohemista zdaje sobie sprawę z jego rozbudowanej wariantowości, gdzie można wyróżnić w zasadzie trzy podstawowe odmiany, nazwane w języku czeskim: *spisovná čeština*, *hovorová čeština* i *obecná čeština*. Bermel zajmuje się w swojej pracy tymi właśnie wariantami, dzieląc je odpowiednio na *standard Czech* (*spisovná čeština*) i *common Czech* (*obecná čeština*). Słusznie zauważa iż wariant SC (*standard Czech*) ma charakter bardziej prestiżowy, o długiej tradycji literackiej, jest elitarny, jest językiem nauki. Tworzy łącznie z językiem „hovorowym”, w ujęciu Bermela jest to wariant CC (*common Czech*), jeden system fonologiczny. Natomiast zasady gramatyczne, którymi posługuje się CC, są w większości respektowane także przez formy używane w SC.

Autor, opisując reguły rządzące poszczególnymi odmianami języka, przedstawia model, któremu podlega oficjalny język pisany. Model oparty na zarejestrowanych elementach, będących wynikiem pewnego stopnia oficjalności, jest używany przede wszystkim do opisu tekstów, czyli występuje jako swego rodzaju metajęzyk. Autor nie ogranicza się jednak tylko do tej analizy, definiuje także warianty form języka, które go opisują.

W szczególny sposób w kręgu zainteresowań N. Bermela pozostaje zjawisko diglosji, której poświęca jeden z podrozdziałów. Przedstawia on definicję zaproponowaną przez Charles'a Fergusona (1959, repr. 1972, *Diglossia*), następnie odnosi ją do specyfiki języka czeskiego, nazywając go językiem quasi-diglosywnym. Wydziela w nim wariant standardowy, który nie może poszczycić się popularnością rodzimych użytkowników, a także interdialekty, które nie są powszechnie używane i w żadnym razie nie mogą być traktowane jako przykład prestiżowej komunikacji, jako jakikolwiek wariant języka standardowego.

Neil Bermel przebadał w swoim niezwykle sumiennym studium ok. 30 tys. przykładów wyrazów skodyfikowanych w korpusie języka czeskiego, który umożliwił Autorowi sprawdzenie wariantowości języka w tak problematycznych dziedzinach, jakimi są np. dialogi w tekstach beletrystycznych.

Tradycyjne cechy języka zostały określone jako „należące do” albo „zdefiniowane”. Cechy te zostały opisane jako przeciwstawienie funkcji, pełnionych przez nie, oraz ich frekwencji względem immanentnych własności tych przykładów. Wynikiem tej analizy jest hipoteza o reewolucji poprzednich opracowań o dwu dominujących wariantach języka czeskiego, a następnie skontrastowanie ich w badaniach nad diglosją, a w końcowej fazie kodyfikacja zmian także w innych społecznościach językowych.

Najwięcej miejsca poświęca Autor związkom pojawiającym się między formami standardowymi i niestandardowymi, zwłaszcza różnicom między „codziennym” zapisem a ustaloną konwencją. Bermel tworzy próbki alfanumeryczne, które np. przedstawiają cztery typy możliwych glosek w mówieniu i pisowni. Zestawienia Autora obejmują także różnice zarówno fonetyczne, jak i morfologiczne pomiędzy SC a CC (np. w SC: *řízl, nesl*, a w CC: *říznul, nes*), jak również różnice syntaktyczne i leksykalne. Wreszcie Autor przedstawia także paradygmaty odmian dla języka „pospolitego” (CC) i standardowego (SC). Generalnie oba warianty języka czeskiego są przez Autora analizowane pod względem cech fonetycznych, morfologicznych, syntaktycznych i leksykalnych.

Neil Bermel bada wariantowość języka w oparciu o określone teksty: profile użyć, będące przedmiotem opisu, są definiowane na podstawie fragmentów twórczości I. Klímy, L. Procházkowej i P. Kohouta. Teksty te dostarczają Autorowi studium mnóstwo informacji na temat poszczególnych cech języka, które szereguje nie tylko według poszczególnych typów cech, ale także ich frekwencji, np. w twórczości Klímy głoska [i:] jest realizowana w trzech pozycjach: *mliko* 11,8%, *velký auto* 6,1%, *velkýho* 4,6%.

Praca stanowi wyjątkowo wnikliwe i szczegółowe studium dotyczące języka czeskiego. Przedstawione analizy Autor ilustruje szeregiem wykresów, zestawień itd. Praca oparta jest o rzeczową i obszerną bibliografię, co pozwala sądzić, iż zarysowany problem wariantowości języka został przez Autora zbadany obiektywnie. W związku z powyższym praca warta jest polecenia wszystkim filologom jako szczegółowe i sumienne opracowanie zjawiska diglosji w oparciu o język czeski.

Autor, Neil Bermel, jest pracownikiem Katedry Języków Słowiańskich Uniwersytetu w Sheffield. Od dość dawna zajmuje się badaniem języków słowiańskich, przede wszystkim współczesnego języka czeskiego (jego struktury, zmian wewnątrzsystemowych i leksykalnych oraz grafii). Jest także autorem pracy *Context and the Lexicon in the Development of Russian Aspect* (1997), jak również tłumaczem beletrystyki czeskiej.

Anna Zura, Wałbrzych